

præsumat asserere, si culpam temeritatis evitat? Potuit quippe Adam divinitus admonitus dicere, posteaquam Seth natus est: «Suscitavit enim mihi Deus semen aliud» pro Abel; » quoniam talis erat futurus, qui impleteret illius sanctitatem, non quod ipse prior post eum temporis ordine nasceretur. Deinde quod scriptum est: «Vixit» autem Seth quinque et ducentos annos, » vel secundum Hebræos, «quinque et centum annos, et genuit Enos¹: » quis possit nisi inconsideratus asseverare hunc ejus primogenitum fuisse? Ut admirantes merito requiramus, quomodo per tot annos immunis fuerit a connubio sine ullo proposito continentiae, vel non genuerit conjugatus; quandoquidem etiam de ipso legitur: «Et genuit filios» et filias, et fuerunt omnes dies Seth duodecim et non-» genti anni, et mortuus est². » Atque ita deinceps quorum anni commemorantur, nec filios filiasque genuisse reticentur. Ac per hoc non apparet omnino, utrum qui nominatur genitus, ipse fuerit primogenitus: imo vero, quoniam credibile non est patres illos ætate tam longa aut impuberes fuisse, aut conjugibus caruisse vel foetibus, nec illos eorum filios primos eis natos fuisse credibile est. Sed cum sacræ scriptor Historiæ ad ortum vitamque Noë, cujus tempore diluvium factum est, per successiones generationum notatis temporibus intenderet pervenire, eas utique commemoravit, non quæ primæ suis parentibus fuerint, sed quæ in propagationis ordinem venerint.

II. Exempli gratia, quod id fiat apertius, aliquid interponam, unde nullus ambigat fieri potuisse quod dico. Evangelista Matthæus generationem dominicæ carnis per seriem parentum volens commendare memoriæ, ordiens a patre Abraham, atque ad David primitus ut perveniret intendens: «Abraham, inquit, genuit Isaac³: » cur non

¹ Gen. v. 6. — ² Id. vii, 8. — ³ Matth. i, 2.

dixit Ismaël, quem primitus genuit? «Isaac autem, inquit, genuit Jacob¹: » cur non dixit Esau, qui ejus primogenitus fuit? Quia scilicet per illos ad David pervenire non posset. Deinde sequitur: «Jacob autem genuit Judam, et fratres ejus²: » numquid Judas, primogenitus fuit? «Judas, inquit, genuit Phares et Zaram³: » nec istorum geminorum aliquis fuit primogenitus Judæ, sed ante illos jam tres genuerat. Eos itaque tenuit in ordine generationum, per quos ad David, atque inde quo intenderat, perveniret. Ex quo intelligi potest veteres quoque homines ante diluvium non primogenitos, sed eos fuisse commemoratos, per quos succedentium ordo generationum ad Noë patriarcham duceretur, ne seræ pubertatis illorum obscura et non necessaria quæstio nos fatiget.

CAPUT XVI.

*De jure conjugiorum, quod dissimile a subsequen-
tibus matrimoniis habuerint prima connubia.*

I. Cum igitur genus humanum post primam copulam viri facti ex pulvere, et conjugis ejus ex viri latere, marium fœminarumque conjunctione opus haberet, ut gignendo multiplicaretur; nec essent ulli homines, nisi qui ex illis duobus nati fuissent; viri sorores suas conjuges acceperunt: quod profecto quanto est antiquius compellente necessitate, tanto postea factum est damnabilius religione prohibente. Habita est enim ratio rectissima charitatis, ut homines quibus esset utilis atque honesta concordia, diversarum necessitudinum vinculis necterentur; nec unus

¹ Matth. i, 2. — ² Ibid. — ³ Ibid. 3.

in uno multas haberet, sed singulæ spargerentur in singulos; ac sic ad socialem vitam diligentius colligandam plurimæ plurimos obtinerent. Pater quippe et socer duarum sunt necessitudinum nomina. Ut ergo alium quisque habeat patrem, alium socerum, numerosius se charitas porrigit. Utrumque autem unus Adam esse cogebatur et filiis et filiabus suis, quando fratres sororesque connubio jungebantur. Sic et Eva uxor ejus utriusque sexus filiorum fuit et socrus et mater: quæ si duæ foeminae fuissent, mater altera, et socrus altera, copiosius se socialis dilectio colligaret. Ipsa denique jam soror, quod etiam uxor fiebat, duas tenebat una necessitudines: quibus per singulas distributis, ut altera esset soror, altera uxor, hominum numero socialis propinquitatis augetur. Sed hoc unde fieret tunc non erat, quando nisi fratres et sorores ex illis duobus primis nulli homines erant. Fieri ergo debuit quando potuit, ut existente copia inde ducerentur uxores, quæ non erant jam sorores; et non solum istud ut fieret, nulla necessitas esset, verumetiam si fieret, nefas esset. Nam si et nepotes primorum hominum, qui jam consobrinæ poterant accipere conjuges, sororibus matrimonio jungerentur; non jam duæ, sed tres in homine uno necessitudines fierent, quæ propter charitatem numerosiore propinquitatis nectendam, disseminari per singulos singulæ debuerunt. Esset enim unus homo filiis suis fratri scilicet sororibusque conjugibus, et pater et socer et avunculus: ita et uxor ejus, iisdem communibus filiis et mater et amita et socrus: iidemque inter se filii eorum, non solum essent fratres, atque conjuges, verumetiam consobriini; quia et fratrum filii. Omnes autem istæ necessitudines, quæ uni homini tres homines connectebant, novem connecterent, si essent in singulis singulæ, ut unus homo haberet alteram sororem, alteram uxorem, alteram

consobrinam, alterum patrem, alterum avunculum, alterum socerum, alteram matrem, alteram amitam, alteram socrum: atque ita se non in paucitate coarctatum, sed latius atque numerosius propinquitatibus crebris vinculum sociale diffunderet.

II. Quod humano genere crescente et multiplicato, etiam inter impios deorum multorum falsorumque cultores sic observari cernimus, ut etiamsi perversis legibus permittantur fraterna conjugia, melior tamen consuetudo ipsam malitiam exhorret licentiam; et cum sorores accipere in matrimonium primis humani generis temporibus omnino licuerit, sic aversetur, quasi nunquam licere poterit. Ad humanum enim sensum vel alliciendum, vel offendendum mos valet plurimum. Qui cum in hac causa immoderationem concupiscentiæ coërceat, eum dissignari atque corrumpi merito esse nefarium judicatur. Si enim iniquum est aviditate possidendi transgredi limitem agrorum, quanto est iniquius libidine concumbendi subvertere limitem morum? Experti autem sumus in connubiis consobrinarum etiam nostris temporibus propter gradum propinquitatis fraterno gradui proximum, quam raro per mores fiebat, quod fieri per leges licebat; quia id nec divina prohibuit, et nondum prohibuerat lex humana (9). Verumtamen factum etiam licitum, propter vicinitatem horrebatur illicitum; et quod fiebat cum consobrina, pene cum sorore fieri videbatur: quia et ipsi inter se propter tam propinquam consanguinitatem fratres vocantur, et pene germani sunt. Fuit autem antiquis patribus religiosæ curæ, ne ipsa propinquitatis se paulatim propaginum ordinibus dirimens longius abiret et propinquitatis esse desisteret, eam nondum longe positam rursus matrimonii vinculo colligare, et quodam modo revocare fugientem. Unde jam pleno hominibus orbe terrarum, non quidem soro-

res ex patre vel matre, vel ex ambobus suis parentibus natas, sed tamen amabant de suo genere ducere uxores. Verum quis dubitet honestius hoc tempore etiam consobrinorum prohibita esse conjugia? non solum secundum ea quæ disputavimus, propter multiplicandas affinitates, ne habeat duas necessitudines una persona, cum duæ possint eas habere, et numerus propinquitatis augeri; sed etiam quia nescio quomodo inest humanæ verecundiæ quiddam naturale atque laudabile, ut cui debet causa propinquitatis reverendum honorem, ab ea contineat, quamvis generatricem, tamen libidinem, de qua erubescere videmus et ipsam pudicitiam conjugalem.

III. Copulatio igitur maris et foeminae, quantum attinet ad genus mortaliū, quoddam seminarium est Civitatis: sed terrena Civitas generatione tantummodo, coelestis autem etiam regeneratione opus habet, ut noxam generationis evadat. Utrum autem aliquod fuerit, vel si fuit, quale fuerit corporale atque visibile regenerationis signum ante diluvium, sicut Abrahæ circumcisio postea est imperata, sacra Historia tacet¹. Sacrificasse tamen Deo etiam illos antiquissimos homines non tacet²: quod et in duobus primis fratribus claruit, et Noë post diluvium, cum de area fuisset egressus, hostias Deo legitur immolasse³. De qua re in præcedentibus libris jam diximus, non ob aliud daemones arrogantes sibi divinitatem deosque se credi cupientes sibi expetere sacrificium, et gaudere huiusmodi honoribus, nisi quia verum sacrificium vero Deo deberi sciunt.

¹ Gen. xvii, 10. — ² Id. iv, 3. — ³ Id. vii, 20.

CAPUT XVII.

De duobus ex uno genitore procreatis patribus atque principibus.

Cum ergo esset Adam utriusque generis pater, id est, et cuius series ad terrenam, et cuius series ad coelestem pertinet Civitatem; occiso Abel, atque in ejus interfec-tione commendato mirabili sacramento, facti sunt duo patres singulorum generum, Caïn et Seth: in quorum filiis, quos commemorari oportebat, duarum istarum Civitatum in genere mortaliū evidentius indicia clarere cœperunt. Caïn quippe genuit Enoch, in cuius nomine condidit civitatem, terrenam scilicet, non peregrinantem in hoc mundo, sed in ejus temporali pace ac felicitate quiescentem. Caïn autem interpretatur possessio: unde dictum est quando natus est, sive a patre, sive a matre ejus: « Acquisivi hominem per Deum¹. » Enoch vero dedicatio: hic enim dedicatur terrena civitas, ubi conditur; quoniam hic habet eum, quem intendit et appetit, finem. Porro ille Seth resurrectio interpretatur, et Enos filius ejus interpretatur homo: non sicut Adam, (et ipsum enim nomen interpretatur homo), sed commune perhibetur esse in illa lingua, id est, hebræa, masculo et foeminae. Nam sic de illo scriptum est: « Masculum et foeminae. Nam sic de illo scriptum est: » nam fecit illos, et benedixit illos, et cognominavit » nomen eorum Adam². » Unde non ambigitur sic appellatam fuisse foeminam Evam proprio nomine, ut tamen Adam, quod interpretatur homo, nomen esset amborum.

¹ Gen. iv, 1. — Id. v, 2.

Enos autem sic interpretatur homo, ut hoc non posse scēminam nuncupari periti linguæ illius asseverent, tanquam filius resurrectionis, ubi non nubent, neque uxores ducunt¹. Non enim erit ibi generatio, cum illuc perduxerit regeneratio. Quare et hoc non incassum notandum arbitrator, quod in eis generationibus quæ propagantur ex illo qui est appellatus Seth, cum genuisse filios filiasque dicantur, nulla ibi genita nominatim scēmina expressa est: in his autem, quæ propagantur ex Caïn, in ipso fine quo usque protenduntur, novissima scēmina genita nominatur. Sic enim legitur: «Mathusaël genuit Lamech: et sumpsit» sibi Lamech duas uxores, nomen uni Ada, et nomen» secundæ Sella; et peperit Ada Jobel: hic erat pater» habitantium in tabernaculis pecuariorum. Et nomen» fratris ejus Jubal: hic fuit qui ostendit psalterium et citharam. Sella autem peperit et ipsa Thobel: et erat æarius et malleator æamenti et ferri. Soror autem Thobel» Noëma². » Huc usque porrectæ sunt generationes ex Caïn, quæ sunt omnes ab Adam octo, annumerato ipso Adam, septem scilicet usque ad Lamech, qui duarum maritus uxorum fuit, et octava est generatio in filiis ejus, in quibus commemoratur et scēmina. Ubi eleganter significatum est terrenam Civitatem usque in sui finem carnales habituram generationes, quæ marium scēminarumque conjunctione proveniunt. Unde et ipsæ, quod præter Evam nusquam reperitur ante diluvium, nominibus propriis exprimuntur uxores illius hominis, qui nominatur hic novissimus pater. Sicut autem Caïn, quod interpretatur possessio, terrenæ conditor civitatis, et filius ejus, in cujus nomine condita est, Enoch, quod interpretatur dedicatio, indicat istam civitatem et initium et finem habere terrenum; ubi nihil speratur amplius, quam in hoc sæ-

¹ Luc. xx, 35. — ² Gen. iv, 18-22.

culo cerni potest: ita Seth, quod interpretatur resurrectio, cum sit generationum seorsum commemoratarum pater, quid de filio ejus sacra hæc Historia dicat, intuendum est.

CAPUT XVIII.

Quid significatum sit in Abel, et Seth, et Enos, quod appareat ad Christum et corpus ejus, id est, Ecclesiam pertinere.

«Et Seth, inquit, natus est filius, et nominavit ejus» nomen Enos: hic speravit invocare nomen Domini Dei¹. » Nempe clamat attestatio veritatis. In spe igitur vivit homo filius resurrectionis: in spe vivit, quandiu peregrinatur hic Civitas Dei, quæ gignitur ex fide resurrectionis Christi. Ex duobus namque illis hominibus, Abel, quod interpretatur luctus, et ejus fratre Seth, quod interpretatur resurrectio, mors Christi et vita ejus ex mortuis figuratur. Ex qua fide gignitur hic Civitas Dei, id est, homo, qui speravit invocare nomen Domini Dei. «Spe enim salvi facti» sumus, ait Apostolus. Spes autem quæ videtur, non» est spes. Quod enim videt quis, quid sperat? Si autem» quod non videmus, speramus, per patientiam expectamus². » Nam quis vacare hoc existimet ab altitudine sacramenti? Numquid enim Abel non speravit invocare nomen Domini Dei, cujus sacrificium Scriptura tam acceptum Deo fuisse commemorat? Numquid ipse Seth non speravit invocare nomen Domini Dei, de quo dictum est: »Suscitavit enim mihi Deus semen aliud pro Abel³? » Cur ergo huic proprie tribuitur, quod piorum omnium intelli-

¹ Gen. iv, 26. — ² Rom. viii, 24, 25. — ³ Gen. iv, 25.

gitur esse commune, nisi quia oportebat in eo, qui de patre generationum in meliorem partem, hoc est, supernae Civitatis separatarum, primus commemoratur exortus, praefigurari hominem, id est, hominum societatem, quae non secundum hominem in re felicitatis terrenae, sed secundum Deum vivit in spe felicitatis aeternae? Nec dictum est. « Hic speravit in Dominum Deum: » aut: « Hic invocavit nomen Domini Dei: » sed: « Hic speravit, inquit, invocare nomen Domini Dei¹. » Quid sibi hoc vult, « Speravit invocare, » nisi quia prophetia est, exorturum populum, qui secundum electionem gratiae invocaret nomen Domini Dei? Hoc est, quod per alium Prophetam dictum, Apostolus de hoc populo intelligit ad Dei gratiam pertinente: « Et erit, omnis quicumque invocaverit nomen Domini, salvus erit². » Hoc enim ipsum quod dicitur: « Et nominavit nomen ejus Enos, quod interpretatur homo; » ac deinde additur: « Hic speravit invocare nomen Domini Dei: » satis ostenditur, quod non in se ipso spem ponere debeat homo. « Maledictus enim omnis (sicut alibi legitur) qui spem suam ponit in homine³: » ac per hoc, nec in se, ut sit civis alterius Civitatis, quae non secundum filium Cain dedicatur hoc tempore, id est, mortalis hujus saeculi labente transcurso, sed in illa immortalitate beatitudinis sempiternae.

¹ Gen. iv, 26. — ² Rom. x, 13, et Joël. ii, 32. — ³ Jerem. xvii, 5.

CAPUT XIX.

De significatione quae in Enoch translatione monstratur.

NAM et ista propago, cujus est pater Seth, in ea generatione habet dedicationis nomen, quae septima est ab Adam, annumerato Adam. Septimus enim ab illo natus est Enoch, quod interpretatur dedicatio. Sed ipse est ille translatus, quoniam placuit Deo, et insigni numero in ordine generationum, quo sabbatum consecratum est, septimo scilicet ab Adam. Ab ipso autem patre istarum generationum, quae discernuntur a propagine Cain, id est, a Seth sextus est: quoto die factus est homo, et consummavit Deus omnia opera sua. Sed hujus Enoch translatio nostrae dedicationis est praefigurata dilatio. Quae quidem jam facta est in Christo capite nostro, qui sic resurrexit, ut non moriatur ulterius, sed etiam ipse translatus est: restat autem altera dedicatio universae domus, cujus ipse Christus est fundamentum, quae differtur in finem, quando erit omnium resurrectio, non moriturorum amplius. Sive autem domus Dei dicatur, sive templum Dei, sive Civitas Dei, id ipsum est, nec abhorret a latini eloquii consuetudine. Nam et Virgilius imperiosissimam civitatem domum appellat Assaraci, Romanos volens intelligi, qui de Assaraco per Trojanos originem ducunt; et domum Aeneae eosdem ipsos, quia eo duce Trojani, cum Italiam venissent, ab eis condita est Roma¹. Imitatus namque est poeta ille sacras Litteras, in quibus dicitur domus Jacob tam ingens populus Hebraeorum.

¹ Virg. Aeneid. vi.